

УДК

АНАЛІЗ СУЧАСНОГО СТАНУ ТА РЕГІОНАЛЬНОЇ ДИСПРОПОРЦІЙНОСТІ КРИМІНОГЕННОЇ СИТУАЦІЇ В УКРАЇНІ

Наталя Авдієнко, Довгенко Яна

Центральноукраїнський державний педагогічний університет імені

Володимира Винниченка, м. Кропивницький, Україна

В статті проаналізовано сучасний стан криміногенної ситуації та структуру зареєстрованих злочинів в Україні, оцінено регіональну диспропорційність щодо криміногенної ситуації за допомогою індексу Тейла, розраховано індекс суспільної небезпечності в країні.

Ключові слова: *диспропорційність, індекс Тейла, Індекс суспільної небезпечності.*

Modeling small business enterprises in Ukraine with a bankruptcy risk assessment

Natalia Avdienko, Dovgenko Yana

*Volodymyr Vynnychenko Central Ukrainian State Pedagogical University, Kropyvnytskyi,
Ukraine*

The article analyzes the current state of the crime situation and the structure of registered crimes in Ukraine, estimates the regional disproportionality of the crime situation with the help of the Taylor index, and calculates the index of public danger in the country.

Keywords: *disproportionality, Taylor index, Public Danger Index.*

Постановка проблеми. Вивчення сучасного стану та загальної тенденції злочинності в Україні не втрачає актуальності у сьогоденні. Стан криміногенної ситуації в країні постійно змінюється, має свої регіональні особливості, тому потребує постійного аналізу та моніторингу з метою застосування вчасних ефективних превентивних програм.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Багато уваги злочинності приділили соціалісти-утопісти Т.Мор, А. Сен-Сімон, Ш. Фур'є, Р. Оуен та інші [1]. Дослідження детермінації злочинності представлено економістами різних країн, серед яких дослідження А. Вітте, С. Левіта, Д. Грогера, Д. Нагіна, Д. Уолдфогла, Х. Таухена, А. Вільямс, Р. Сіклес, Л. Локнер, С. Хакім [2]. Структурні диспропорції та неоднозначність криміногенної ситуації в регіонах України вимагають постійного моніторингу стану злочинності та

оцінки суспільної небезпечності з оцінкою диференціації між найбільш спокійними та найбільш криміногенними областями країни.

Метою статті є аналіз сучасного стану, регіональної диспропорційності та структури злочинів в Україні з оцінкою загального індексу суспільної небезпечності в країні.

Виклад основного матеріалу Динаміка злочинності за роки незалежності України засвідчує найкримінальніший період як по зареєстрованим злочинам так і по адміністративним правопорушенням 1995 р., який в економіці був відмічений найглибшою ямою за період становлення країни (абсолютне знецінення грошей через гіперінфляцією, яка набирала обертів щодня). Відповідно наступний 1996 р. має найбільший показник по засудженим особам. За період з 1990-2000 рр. кількість зареєстрованих злочинів зростає на 53,5%, а кількість засуджених - більш, ніж у два рази, на 221,6%. Разом з кількістю зафіксованих злочинів знизилася і кількість засуджених.

Наступне десятиріччя за період 2001-2008 рр. вказує на уповільнений спад зареєстрованих злочинів та засуджених осіб (майже щороку вони скорочувались близько на 100 тис.). Але починаючи з 2009 р., який був відзначений економічною кризою в країні та світі в цілому вказує на протилежну тенденцію щодо зростання кількості злочинів – на 12,6% порівняно з 2008 р.; наступний 2010 р. – збільшення кількості засуджених на 15,3%.

Кримінальні гойдалки останніх років війни мають негативну тенденцію – суттєве збільшення випадків злочинів, найбільша кількість зареєстрованих у 2018 р. – 567800 тис. осіб, яка досягла рівня 2000 р.

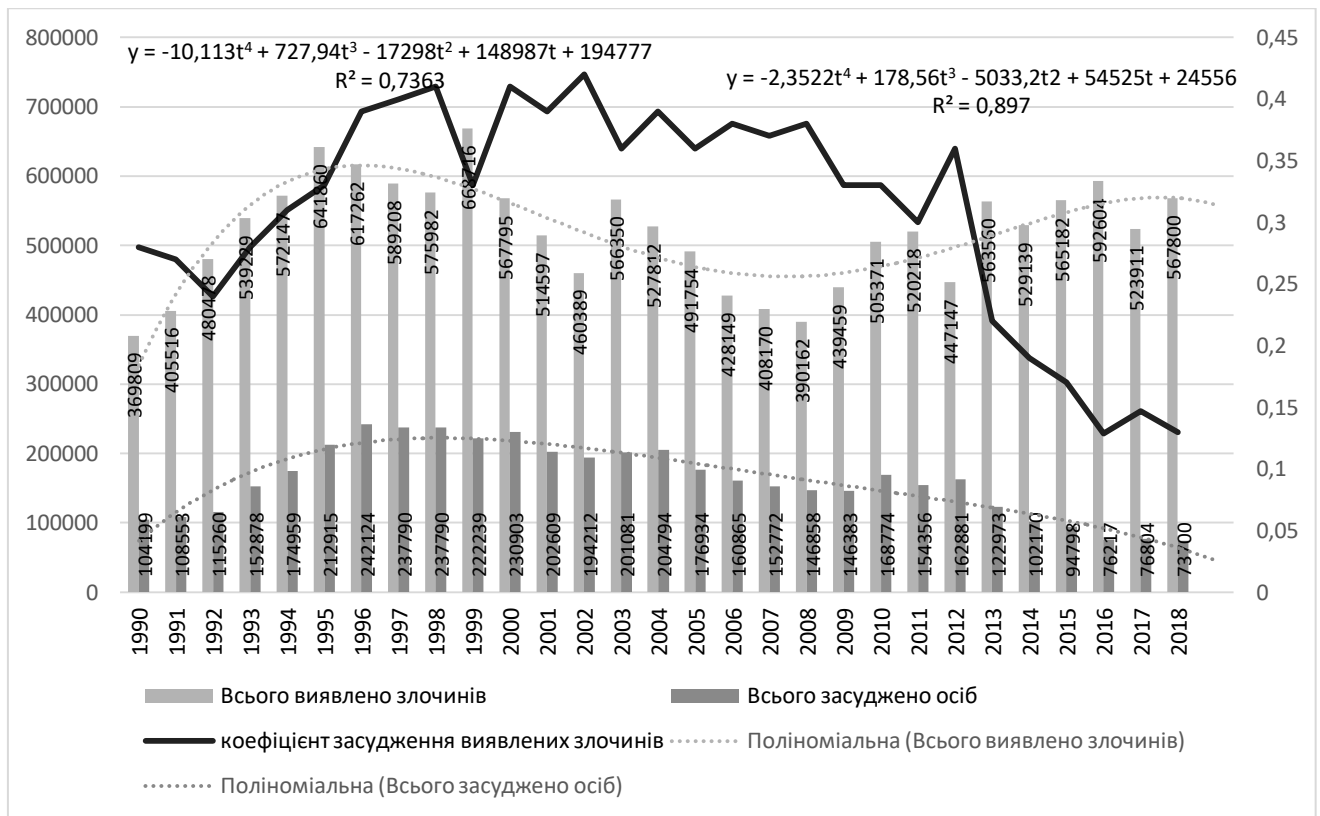

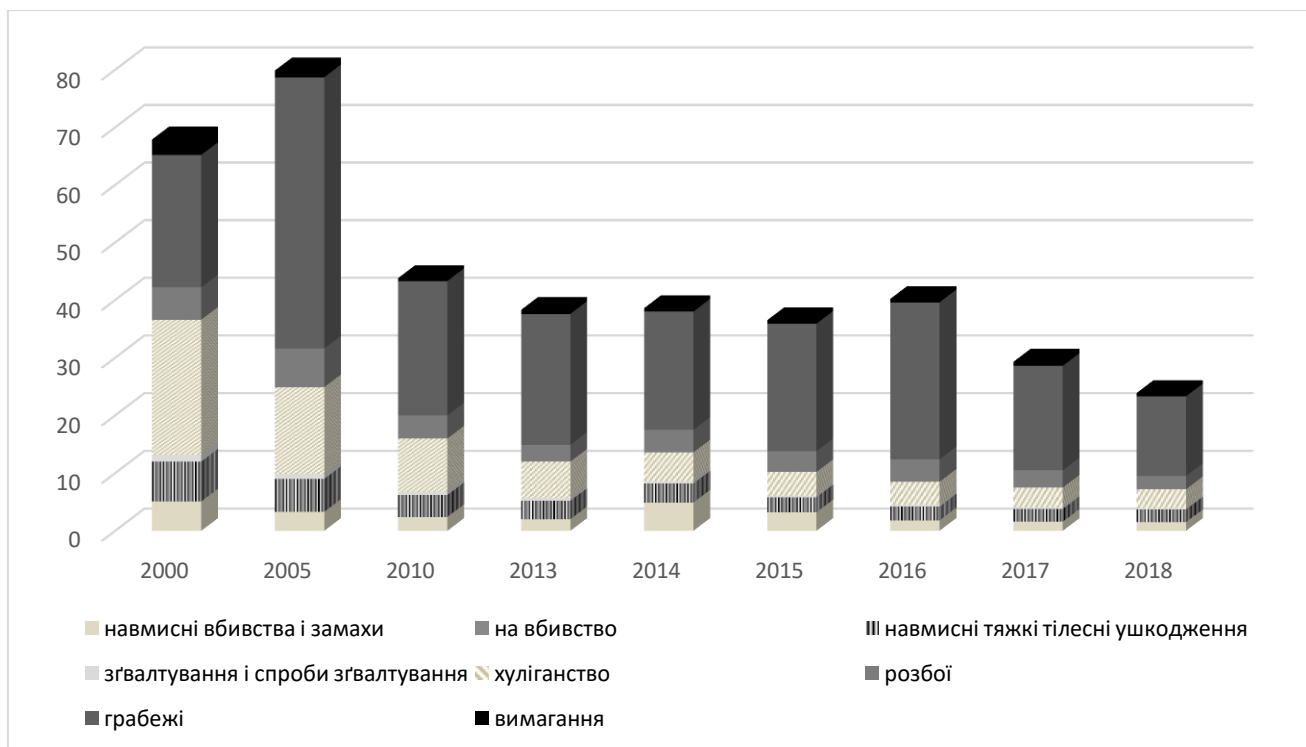
Рис. 1 Динаміка засудження виявлених злочинів в 1990 - 2018 рр.

Загальна тенденція кількості виявлених злочинів в Україні описана поліномом четвертого степеня: $y = -10,113t^4 + 727,94t^3 - 17298t^2 + 148987t + 194777$ (коефіцієнт детермінації $R^2 = 0,7363$), динаміка кількості засуджених осіб – також поліномом четвертого степеня: $y = -2,3522t^4 + 178,56t^3 - 5033,2t^2 + 54525t + 24556$ (коефіцієнт детермінації $R^2 = 0,897$) та вказує на поступове зменшення зазначених показників у 2019 р.

Коефіцієнт засудження виявлених злочинів за роки існування незалежної країни не досягав навіть рівня 0,45, тобто більша половина виявлених злочинів не мала покарання. Потрібно зауважити, що завдяки кримінально-процесуальному кодексу України, прийнятому за часи президентства Януковича, практично половина зареєстрованих кримінальних правопорушень, після проведення слідчих дій, були закриті за фактом відсутності події злочину (рис.1). Показники 2014-2018 рр. не враховують статистичні дані по окупованих на сьогодні територіях, найбільш кримінальних за даними статистики, Луганської та Донецької областей, а

також Автономної Республіки Крим. Таким чином слід зазначити про суттєве погіршення стану злочинності в Україні за період військових дій.

Порівняння темпів приросту виявлених злочинів та кількості засуджених осіб вказує не тільки на наявність протилежної тенденції, а й на неадекватність самих темпів; так, якщо у 2018 р. базисний темп приросту (порівняно з 2010 р.) виявлених злочинів становив 12,35%, то аналогічний показник по засудженим особам був дорівнював -56,33%. Тобто тенденція зменшення кількості засуджених, порівняно з збільшенням виявлених злочинів не тільки була протилежною, а й у 4,5 рази була більш інтенсивною ($56,33/12,25=4,56$). У 2018 р. ситуація дещо змінилась: ланцюговий темп приросту (порівняно з 2017 р.) виявлених злочинів становив 8,38%, аналогічний показник по засудженим особам був -4,04%, тобто коефіцієнт випередження зростання злочинності становив 2,17 і переважав уповільнення кількості засуджених.

Рис.2 Структури злочинів 2000-2018 рр. в Україні

Слід зазначити, що в структурі злочинів на сучасному етапі лівову частку займають грабежі, хоча і мають позитивну тенденцію зменшення останнім часом. Слід також відмітити, що такі злочини як хуліганство, які

займали поряд з грабежами левову частку у структурі злочинів у 2000 р., зменшились у 7,5 разів за показниками 2018 р. За даними Держкомстату кількість жінок, які вчинили злочини – 6,6 тис. осіб, неповнолітні – 1,7 тис. Питома вага працездатних осіб, підозрюваних у скоєнні злочинів, які на момент учинення злочину не працювали і не навчалися, становила 71,4%, безробітних – 8,7%.

Значний інтерес в аналізі стану криміногенної ситуації становить індекс суспільної небезпечності, який визначає комплексну оцінку злочинності. Бальна оцінка злочинів кожного ступеня тяжкості розраховується шляхом визначення середнього значення терміну позбавлення волі, який може призначатися за вчинення злочинів певного ступеня тяжкості згідно зі ст.12 КК України [3].

Таблиця 1

Методика обчислення індексу суспільної небезпечності [3]

Види зареєстрованих злочинів	Особливо тяжкі	Тяжкі	Середньої тяжкості	Невеликої тяжкості
Мінімальний та максимальний терміни позбавлення волі у роках за злочин певної категорії згідно КК	10-15	5-10	2-5	1-2
Бальна оцінка ступеня одного злочину даної категорії - середнє значення –	12,5	7,5	3,5	1,5

Бальна оцінка кожного складу злочину обчислюється у балах середнього розміру покарання, встановленого за вчинення злочину кожного складу у відповідних статтях особливої частини КК України.

Оцінка індексу суспільної небезпечності нами проводилась за кількістю зареєстрованих злочинів, а не за кількістю засуджених, враховуючи попередні висновки щодо недосконалості КПК України та непрозору роботу судейського апарату країни. Реальний фактичний вплив на безпеку в суспільстві, на нашу думку, створює не кількість засуджених, а саме кількість виявлених злочинів, які саме підтверджують факт скоєння злочину.

Таблиця 2

Розрахункова таблиця індексу суспільної небезпечності

Роки	2000	2005	2010	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Особливо тяжкі	150	112,5	77,5	65	102,5	72,5	52,5	47,5	46,25
Тяжкі	223,5	410,25	209,25	195,75	186	195	235,5	160,5	122,25
Середньої тяжкості	9,45	4,2	1,75	2,45	2,1	2,1	2,1	2,45	2,1
Невеликої тяжкості	35,1	22,5	13,8	9,45	7,5	6,15	6	5,1	4,95
Індекс суспільної небезпечності злочинності	418,05	549,45	302,3	272,65	298,1	275,75	296,1	215,55	175,55

Розраховано автором за даними [4]

Тому розподіл злочинів за чотирма групами тяжкості скоєних злочинів (табл. 2) було проведено наступним чином: до групи особливо тяжких злочинів було включено: навмисні вбивства і замах на вбивство, навмисні тяжкі тілесні ушкодження; до групи тяжких злочинів: зґвалтування і спроби зґвалтування, розбої, грабежі; до злочинів середньої тяжкості – вимагання та до невеликої тяжкості – хуліганство. Слід зазначити, що індекс суспільної небезпечності злочинності в Україні з 2014 р., за нашою оцінкою, почав суттєво спадати за рахунок зменшення частки найбільш вагових складових - особливо тяжких та тяжких злочинів.

Адекватна оцінка стану злочинності в певній територіальній одиниці потребує порівняння показників злочинності в ній з відповідними показниками в інших територіальних одиницях. Таке порівняння дозволяє визначити місце за станом злочинності певної територіальній одиниці відносно інших територіальних одиниць, що робить оцінку стану злочинності більш повною та змістовною, дозволяє розглянути її в контексті більш масштабних кримінологічних процесів.

Структурні диспропорції та неоднозначність криміногенної ситуації в регіонах України загострюють проблему необхідності дослідження диференціації між найбільш спокійними та найбільш криміногенними областями країни.

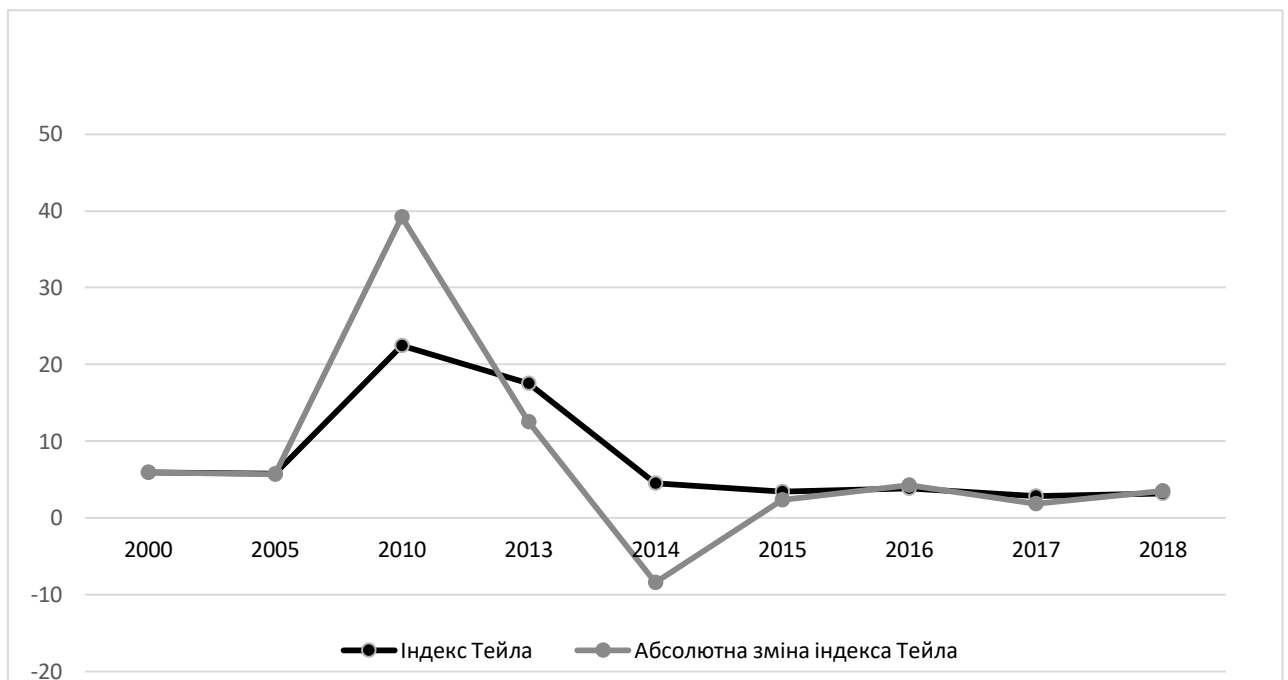
Для оцінки динаміки регіональної диспропорції злочинності в Україні використаємо індекс Тейла. Особливістю застосування індексу Тейла, на відміну від інших коефіцієнтів та показників нерівномірності, є відсутність необхідності застосування стандартизованих показників, наприклад до чисельності населення регіонів, за рахунок піднесення другого доданку показника до натурального логарифму. Індекс показує середнє відхилення злочинів по кожній з областей відносно зазначеного середнього показника в цілому по країні: що нижче значення індексу Тейла, то нижчий ступінь нерівномірності серед регіонів в Україні і навпаки. Індекс Тейла, як зазначають у своєму дослідженні Є. В. Раєвнева та А. Ю. Бобкова може розглядатися як показник вимірювання значного переважання одного регіону над іншим [5] .

Методика обчислення індексу описується формулою (1):

$$I_i^* = \frac{X_i}{\bar{X}} \cdot \ln \frac{X_i}{\bar{X}} \quad (1), \text{ де}$$

X_i - кількість зареєстрованих злочинів у кожній області,

$\bar{X}$ - середня кількість зареєстрованих злочинів по Україні.

Рис.3 Динаміка індексу Тейла в Україні за кількістю зареєстрованих злочинів, 2000-2018 рр. (На основі власних розрахунків)

Як видно з рис. 1.3 динаміка індексу Тейла характеризується постійним зростанням протягом 2005 - 2010 рр., падінням індексу у 2013 р. різким падінням на початок військових дій у 2014 р. Відмічається своєю стабільністю щодо криміногенної ситуації період 2014-2018 рр., незважаючи на військові дії в країні, високі темпи інфляційних процесів та нестабільну економічну ситуацію.

Такі збурення виникали саме через структурні диспропорції рівня злочинності в областях країни, що проявляються у кількості зареєстрованих злочинів в регіонах та підсилюється фактами регіональної нерівномірності доходів та розвитку економіки в кожній з областей.

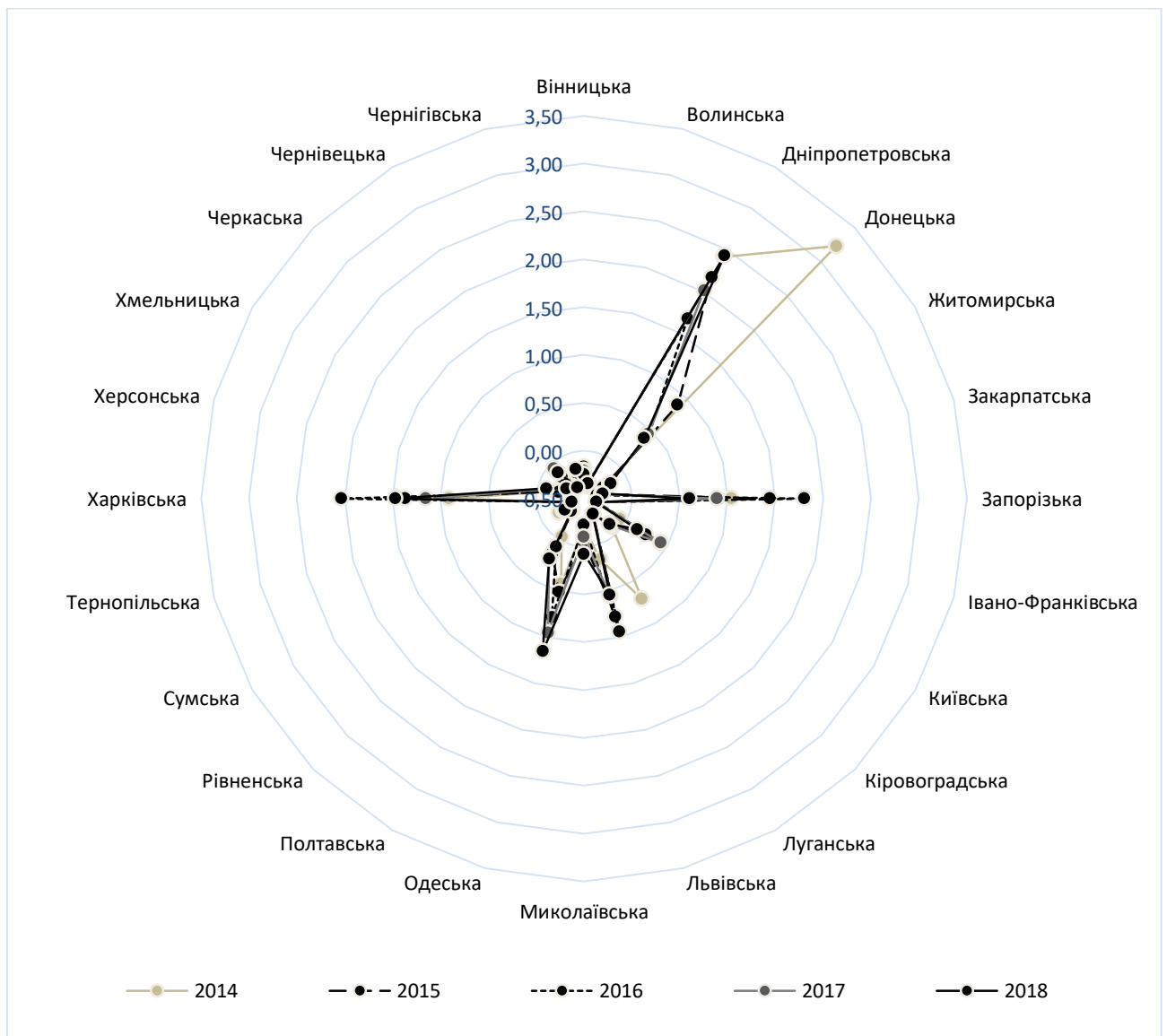

Рис. 4 Структура індексу Тейла в Україні за кількістю зареєстрованих злочинів, 2014-2018 рр. (На основі власних розрахунків)

Результати структурних складових індексу Тейла 2014-2018 рр., зображені на рис. 1.4 вказують на суттєвий вплив на структурні диспропорції таких областей, як: Харківська, Донецька, Дніпропетровська та Запорізька. Найбільш стабільною залишається ситуація на всьому заході: Волинська, Вінницька, Черкаська, Чернівецька, Чернігівська, Хмельницька, Рівненська, Тернопільська, Житомирська, Закарпатська області та в Херсонській, Полтавській і Кіровоградській (показники відхилень від середнього рівня по країні не виходять за межі 0,5) областях.

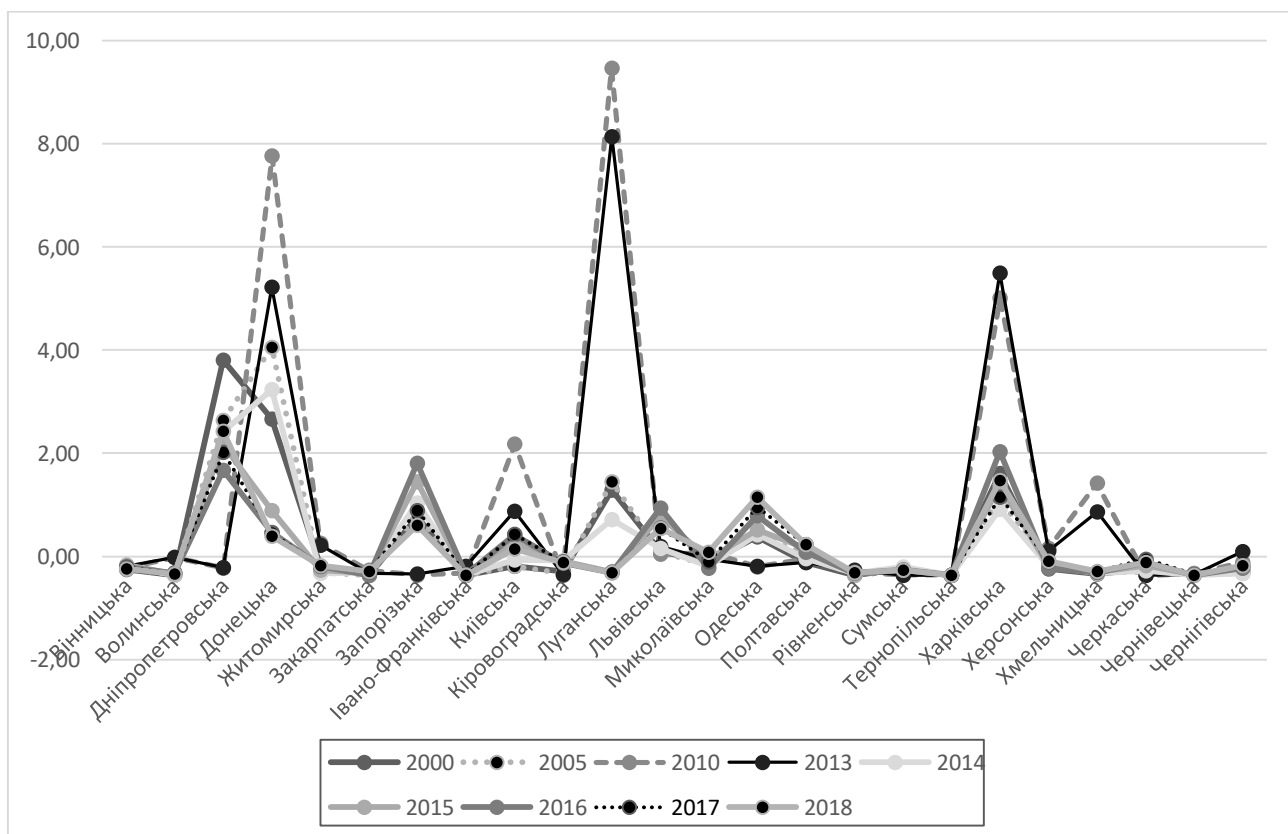

Рис. 5 Динаміка складових індексу Тейла в Україні за кількістю зареєстрованих злочинів, 2000-2018 рр. (На основі власних розрахунків)

Динаміка показників, за останні двадцять років, вказує на піки складових індекса Тейла, які характеризують стан злочинності в Луганській, Донецькій та Харківській областях. Навіть від'ємними (нижчими за середній рівень по країні) є значення складових по знов таки зазначеним вище західним областям, а також Сумській, Кіровоградській та Херсонській областях.

Висновки. Слід зазначити, що останнім часом за період 2014-2018 рр. кількість зареєстрованих злочинів по країні в цілому зростає, в регіональному

аспекті, особливо по «піковим» Донецькій, Луганській та Харківській областях. Індекс суспільної небезпечності злочинності в Україні з 2014 р., за нашою оцінкою, має позитивну тенденцію щодо зменшення за рахунок відповідного зменшення часток найбільш вагових складових - особливо тяжких та тяжких злочинів.

Список літератури

1. Основи правознавства України: Навч. посіб. / С. В. Ківалов, П. П. Музиченко, Н.М. Крестовська, А. Ф. Крижановський. – Х. : « Одіссей », 2008. – 440 с.
2. Стаценко, В. Г. К вопросу о влиянии экономического и финансового кризиса на криминогенную ситуацию [Электронный ресурс] / В. Г. Стаценко // Веснік Віцебскга дзяржаўнага ўніверсітэта. - 2009. - № 2 (52). - С. 59-64. - Режим доступа: <https://lib.vsu.by/xmlui/bitstream/handle/123456789/7239/В.Г.%20Стаценко.pdf?sequence=1&mp:isAllowed=y>.
3. Правова статистика: Навчальний посібник / Пихтін М.П., Поліщук Г.С., Шерман М.І., Крючек С.В., Біла Ю.В.; за заг. ред. Пихтіна М.П. - Х.: Харків юридичний, 2010. - 372 с.
4. <http://www.ukrstat.gov.ua/>
5. Раєвнева Є. В. Использование индекса неравномерности Тейла в анализе диспропорций регионального развития / Є. В. Раєвнева, А. Ю. Бобкова // БизнесИнформ. – 2010. – № 5 (2). – С. 44-47., С. 45